

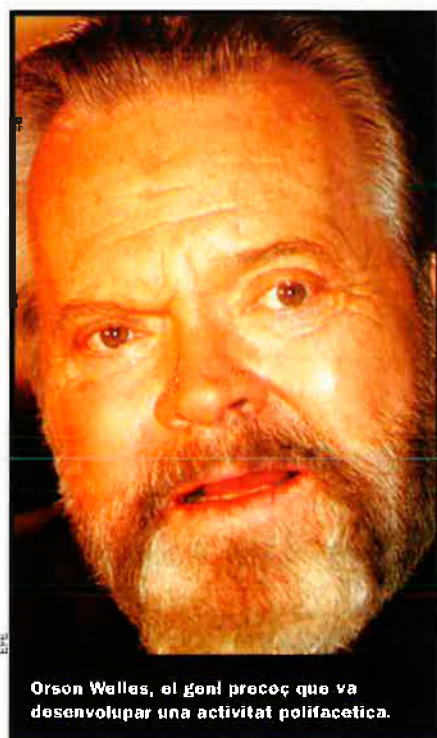
Orson Welles: retrat de l'artista adolescent

L'estrena recent d'«Abajo el telón» ha fet sortir a la llum un petit episodi de la biografia d'Orson Welles que el brillant film dirigit per Tim Robbins fa servir de pretext per desplegar un retaule de l'agitada societat nord-americana dels anys trenta. Amb aquesta ocasió, el crític de cinema Esteve Rimbau recrea el «retrat de l'artista adolescent».

Va ser precisament en la dècada dels anys trenta que va esclatar el talent precoç d'Orson Welles. Només tenia vint-i-cinc anys quan, el 1940, va revolucionar el panorama cinematogràfic amb *Ciudadà Kane*. Però abans ja era una celebritat del teatre i de la ràdio, terrenys en els quals bastiria una concepció de la dramaturgia que després traslladaria a la pantalla, tant la del cinema com la de la televisió.

Nascut el 1915, l'artista adolescent va iniciar la dècada dels trenta amb un viatge a Irlanda, on l'estiu del 1931 va actuar al Gate Theatre de Dublín i en va conèixer els fundadors, Michéal McLiammoir i Hilton Edwards, els futurs protagonistes de la seva versió cinematogràfica d'*Otello*. L'any següent va tornar a passar l'Atlàntic per desembarcar al Marroc i instal·lar-se a Sevilla el mateix any que Ernest Hemingway publicava *Death in the Afternoon*. Contagiats per aquestes influències, Welles va descobrir llavors les curses de toros i més aspectes de la cultura espanyola que feren d'aquest país la seva segona residència i el lloc on, finalment, hi ha enterrades les seves cendres.

Aquesta fascinació per Espanya es traduí, dos anys després, en el decidit suport a la República que el futur cineasta va fer des del programa radiofònic *The March of Time*. En una d'aquestes emissions de notícies dramatitzades, fins i tot imitava Franco gràcies a la seva prodigiosa capacitat d'impostar la veu. També llegeix el text que Heming-

Orson Welles, el geni precoç que va desenvolupar una activitat polifacètica.

way ha escrit per al documental *Spanish Earth*, rodat per l'holandès Joris Ivens en plena guerra del 36-39 espanyola, però la locució de Welles no plau a l'escriptor, que hi posa la seva.

Passió pel teatre. Després d'unes quantes experiències teatrals, Welles consolida aquestes mateixes dates la seva passió pel teatre. De la mà del productor John Houseman, dirigeix una de les unitats del Federal Theatre que, amb suport del govern presidit per Roosevelt, manté actius els tècnics i actors que són víctimes de l'atur. El seu

primer muntatge és una versió de *Macbeth* representada al cor de Harlem exclusivament amb actors negres. Aquella mateixa temporada del 1936 dirigeix *Horse Eats Hat*, un vodevil que ja havia inspirat René Clair per rodar *Un chapeau de paille d'Italie*, i l'any següent s'encara amb el *Dr. Faust* de Christopher Marlowe i amb *The Cradle Will Rock*, el musical de temàtica sindical escrit per Marc Blitzstein que, poques hores abans de l'estrena, va ser prohibit a conseqüència de les pressions dels sectors dretans, que ja començaven a organitzar-se contra la política social de Roosevelt. Aquest és

nya amb el títol *Campanadas a medianoche*.

Bo i fent teatre Welles no va deixar de banda l'activitat radiofònica, fins al punt que, quan els horaris coincidien, havia arribat a creuar Manhattan amb ambulància, des de l'escenari a l'emissora i sense treure's el maquillatge. La seva interpretació de l'enigmàtic protagonista de *The Shadow* —caracteritzat per una inquietant riallada— li va donar popularitat, però el prestigi li va arribar amb la sèrie *First Personal Singular*, emesa per la CBS des del 1938. Nombroses obres clàssiques adaptades a la ràdio des del punt de vista d'un dels per-

afectats per aquest acte d'ingènua credibilitat. En canvi, Welles va aprofitar l'enrenou per anar a Hollywood.

El 1939 va fer proves de càmera per a la Warner i no va fer cas dels cants de sirena que li aconsellaven d'adaptar *La guerra dels mons* a la pantalla. En canvi, va aprofitar l'avantatjós contracte que li oferien la RKO per temptejar projectes més ambiciosos. N'era un l'adaptació d'*El cor de les tenebres* de Joseph Conrad —que, uns quants anys després va caure en mans de Francis Coppola i va donar peu a *Apocalypse Now*—, si bé a final de juny del 1940 va iniciar el rodatge de *Ciudadà Kane*.

A l'esquerra, Orson Welles preparant una de les seves emissions radiofòniques. A la dreta imatge del film *Abajo el telón*, en el qual el director Tim Robbins descriu la societat americana dels anys trenta, incloent-hi un petit episodi de la vida d'Orson Welles.

l'episodi il·lustrat per Tim Robbins a *Abajo el telón*, i que va posar fi al Federal Theatre, però no a les prolífiques activitats de Welles durant la resta de la dècada. El jove prodigi del teatre d'avantguarda de Broadway va mantenir-se en actiu amb la seva companyia, el mític Mercury Theatre, on va reclutar una bona part dels actors que després havien de protagonitzar *Ciudadà Kane* i *Els magnífics Ambersons*. Un altre muntatge teatral estrenat a Boston el 1939, *Five Kings*, contenia la llavor shakespeariana del film que, vint-i-cinc anys més tard, havia de rodar a Espa-

sonatges li van proporcionar un aprenentatge de primera mà per a fer-se seus textos d'altri, una pràctica que el futur director d'*El procés* o *Una història immortal* després va desenvolupar a bastament a la pantalla.

Hollywood. El 1938 l'adaptació radiofònica de *La guerra dels mons* de H. G. Wells com si fossin butlletins informatius que transmetessin en directe una invasió de la terra per unes naus marcianes va commoure els Estats Units. Els dirigents de la CBS van evitar les represàlies legals de milers de ciutadans

Encara que no hagués dirigit aquest film, Welles hauria estat un personatge decisiu de la cultura del segle XX. Una bona part de la seva obra cinematogràfica posterior ja es troba, implícita, en la polifacètica activitat que, en els terrenys de la ràdio i del teatre, però també del periodisme i de la política, va desenvolupar durant la dècada dels 30. La incomprensió i el menyspreu durant bona part de la resta de la seva vida va ser l'altra cara de la moneda d'un geni sens dubte massa precoç.

Esteve Rimbau